

אורי אבנר

הצבא והביקורת

דברים אלה אינם נאמרים בכדי להקניט מישתה. הם נאמרים מתוך רצון כן להבהיר נקודה הנוגעת לכולנו באופן חיוני: האם מותר, האם כדאי, האם רצוי למתוח ביקורת על הצבא.

יש הטוענים שהצבא הוא עניין של קודש. אלה הם אותם יהודים שחיו לצבא 2000 שנה ומתמזגים למראה כל מסדר. עם אלה קשה להתווכח. כי אנו, אשר נתנו לצבא הזה חלק מהיינו (ורבים מאתנו גם חלק מדמנו) איננו רואים בו כל קודש. בעינינו הצבא הוא מכשיר מלחירצוי אך ומכביהאש. מכשירי יכול להיות יעיל או בלתי-יעיל. אנו רוצים שיהיה יעיל. וכל יחס אחר אינו מובן לנו.

הפכנה האמתית

הצבא הוא מטבעו גוף אוטוריטיבי. לא תתכן בו כל בקורת פנימית — כי הבקורת מוזיקה למשמעת. הוסיפו לזה את השמרנות הטבעית של גוף אשר הנה קדמות בו מותנית בוותק ואת הרוח האסקלולויבית של מקצוע „סגור“ — והרי לכם הסכנה האמתית המאיימת על כל צבא: שביעית-רצון עצמי, שיגרמיות. ההיסטוריה הצבאית העולמית כולה עד כה איננה אלא דוגמה עצומה אחת למחלה זו.

בכל מוסד אחר, טעות קטנה פירושה הפסד בכסף. אולם טעות קטנה בצבא, מידה קטנה של חוסר-יעילות, של שמרנות — פירושה אבדן של חיים.

לכן זקוק הצבא יותר מכל גוף אחר בעולם למערכה מתמדת של ביקורת ציבורית — ביקורת אחראית, כנה ובלתי-נרתעת.

מי מוסמך?

לאדם הבא למתוח ביקורת על ענינים צבאיים דרושה שתי תכונות. דרוש שיהיה בעל נסיון צבאי מעשי (רצוי קרבי) ובעל ידיעה מעמיקה ככל האפשר בתיאוריה הצבאית. אין ערך לאחד בלעדי השני.

חובת הביקורת מוטלת, קודם כל, על הכנסת. אולם צירי הכנסת לא נבחרו דוקא על פי שתי התכונות שהזכרנו. ביקורת הכנסת אינה מספיקה.

וכאן תפקידה החיוני של העתונות. עליה לתת מקום לפרשנים צבאיים — שימתחו ביקורת קונסטרוקטיבית, אחראית, מתמדת. לא ביקורת אלמונית: זכות הקורא (והצבא) לדעת מי כתב את הדברים, מי אחראי להם.

„כבוד הצבא“

הפרשן הצבאי הממלא שליחות זו, באומץ-לב בלתי-נרתע, תפקיד חיוני הוא ממלא — הוא חוסך דם, הוא ידיו האמתיות של הצבא.

וכל הבא לבלום את פיו — מתוך טפשות, מתוך „פולחן-קודש“, מתוך שמירה על אינטרס כיתתי צר — הריהו אויב הצבא, אויב הצבא, יהיה התירוצו אשר בפיו כאשר יהיה.

כשדרש אמיל זולה הביזיה על משפט דרייפוס טענו סניגורי הצבא: אתה הורס את פרסטיג' הצבא, את מוראל החיילים, את אמון העם. אך זולה השיב: הצבא מיהו? הצבא הוא העם. קומץ קצינים יכול להיעלב. הצבא אינו יכול להיעלב לעולם מגילוי עוול.

הוא הדין לגבי כל טענה הבאה לצמצם את זכות הביקורת בשם המוראל והפרסטיג'. במדינה של גיוס-חובה ועתודות, הרי הצבא זה אנחנו. ביקורת הבאה להוסיף יעילות לצבא, לעורר יוכוח על ליקויים (אמתיים או מדומים) אינה פוגעת במוראל שלנו. פוגע במוראל: הליקוי שמנ"ס לטשטשו.

המזור הוא שהנסיון לצמצם את הביקורת בשם קודש-הצבא בא תמיד מצד ציביליים או מאותם שהיו קרויים פעם „שועלי-בית-דומנון“. מעולם לא בא נסיון זה מצד קצין בעל עבר קרבי. אולי מפני שכל חייל שהיה מלחמה יודע מה מחירו של חוסר-יעילות?

לחשוב כאות נפשו — אין סימנים, כי חופש המחשבה נתון אצלנו בסכנה. לאחר האינדיננט הזה, קם מנדובסקי ואמר: „עתה עלי לנסוע לחוץ לארץ, להאחרר“, לשאלתנו לאן, אמר בתמרון: „מה פרוש לאן? כמובן — לאיטליה, ערש האמנות והמוסיקה, מולדתם של רוי סיני ודה-סיקה... והוא באמת נסע לשם (ואנו מקוים להביא בקרוב אחת הכתבות שלו בעתוננו).“

שוק שחור של דם

המושג „שוק שחור“ רחב הוא. תחרי לתו במזון, דברי הלבשה והנעלה וכלי בית וסופו ב...ד.ם. אין הכוונה חלילה לליסטים שכירים שניתן לרכוש אי שם בסמטאות אפלות על מנת לסלק מאן דהוא. אבל עובדה היא כי קיים „שוק שחור“ של „האדום האדום הזה.“

נהג, קורה מקרה ולפני חולה נזקק לעירוי דם בכמויות גדולות. פעמים אין ברשות „בנק הדם“ כמות מספקת של סוג הדם לו נזקק החולה; „פעמים אין אף שרות לתת „אשראי“ כאשר החולה חסר קרובים או מכרים שיתחייבו לפרוע את „החוב“. במקרים כאלה פונים לאנשים מסויימים המצויים ברפרוי העיר, ואלה מספקים את כמות הדם הדרושה.

מתנדבים? לאו דווקא. אנשים אלה פרו נסתם על דמם. הם נותנים פעם או פעם מיים בחודש „מנה“ של דם — כרבע ליטר בערך. המחיר הוא בין 50 — 40 „ליי, שיש לשלם לפני העירוי. „הסוחרים“ מסרבים באופן עקרוני לעבור לצורך העירוי לבית חולים. הם מסכימים רק לגשת לתחנת „מגן דוד אדום“. מקום שם שמורים (למרבית ההפתעה!) גם שמותיים...

זו ארצנו

משה הירש, פועל במגל חיפה, נעצר על-ידי המשטרה ליד שער הגמל. בשעת חפוש שנערך אצלו, נתגלו על גופו, מתחת לבגדי העבודה, שלוש כותנות משי „הארץ“ — „במצע פושטי יד“ שערכה המשטרה ברחובות ת"א נעצרו שבעה פושטי יד. כשהוכנסו לכלא המשטרה ונבדקו חפציהם נמצא אצל אחד מהם סכום של 500 לירות. „הבוקר“ — בקרוב יהיו בארץ שני מינים בלבד של חתן לשעבר של צעירה תל-אביבית, שמצא אה על שפת הים בתל-אביב בחברת בעלה לנתי, התקוף את הזוג. „מעריב“ — בחפוש קדוני שנערך אצל עולה חדשה מהאגיה „קוממיות“ נמצאו 740 דולר בתוך שופרת למשחת שניים. „מעריב“ — באחד הבנינים בתל אביב נפצע פועל בשעת העבודה. חבריו עצרו מונית שנומנה במי קום וביקשו את הנהג להעביר את הפצוע ל„מגן דוד אדום“, משטרב הנהג, התנפלו עליו, הרביצו בו מכות נאמנות ואחר כך הזמינו אתבולנס שהעביר את שני הפצועים לתחנת העזרה הראשונה. „ידיעות אחרות“ — ראשי העדה הספרדית נתכנסו לשיבה גורלית. הוויכוחים נמשכו כל הלילה עד שהשכנים, שלא יכלו לעצום עין, הזמינו את המשטרה כדי להשקיט את השיבה הסוערת. השוטרים שבאו לאולם מצאו את שר המשטרה נואם...הסתלקו. „הבוקר“.

חמתם של הקנאים קדושתה של ירושלים. ובשקט הלכה בשבת אחרי הצהריים „לפער לה“ בשבת הצופים שאליו היא משתיכת. חבריה וחברותיה חיכו לה לשוא משך שעות ולא הבינו מה גרם לאיחורה. אולם כקרנותם באה חיש על סיפוקה: שושנה נמצאה בתחנת מגן דוד אדום, פצועה בראשה.

פצועה נגרמו לה על ידי אבן כבדה שהוטלה בראשה על ידי קנאים, שומרי שבת ושומרי מוסר, שראו בלבושה — משום חילול קדושתה של ירושלים, שושנה היתה לבושה במכנסי חקי קצרים, חולצה לבנה ומטפת לראשה. איתרע מזלה — ובשבת אחרי הצהריים הלכה „לפועלה“ בשבת הצופים שלה דרך רחוב מנהב אוסישקין, אשר מצדו השמאלי שוכנת לה שכונת שערי חסד. קבוצת פרחחים מגודל לים נטפלו אליה בגלל לבושה, כיוון ששרי קיה של הילדה לא היו מכוסים בגרבים שחורות וורודות. היו חשופות בייח, השרב. והילכן — רגמו אותה באבנים, ואבן כבדה ניתחה על ראשה של הילדה, וחולצתה הלבנה הוכתמה בדמה.

אסור להרוג סרטים!

במשך שבע שנים כתב ארנסט מנדובסקי „מנדו“ את רשימותיו על סרטים בעתין „על המשמר“ עד אשר בשבוע שעבר הודיעו לו עורכי העתון, כי מטעמים אידיאולוגיים יהיה עליו להפסיק את עבודתו זו. הנימוק שניתן לעתונאי המבקר והפיר ליטוניסט בעל הותק של 20 שנה היה בערך כזה: הוא לא ראה בסרטים הרוסיים את החיובי, האידיאולוגי, בעוד שכל תשרות מת לבו מרוכות על הערכים האמנותיים הפורמליים. טען המבקר: הרי זוהי חובתנו! אולי זה נמקרה, אך הסרטים הרוסיים שר-איתי בזמן האחרון לא היו ראויים בעיני לבקורת אחרת מאשר זו שנתתי להם. ועוד טען: וכי לא „הרגתי“ סרטים אמריקאיים, צרפתיים, איטלקיים, כאשר מצאתי אותם לקויים מבחינה אמנותית? אמרו לו בערך כך: זה לא שייך. משום מה אינך רואה את הצפון בסרטים האלה (הרוסיים).

לא היינו מביאים את הענין לציבור אלמלא היה כל כך מענין... מענין מנקודת ראות הרבה יותר רחבה מאשר חיכוכים סתם בין עורך וכתב. מענין גם שאת הפגם מצאו רק כעבור שבע שנים. (יתכן, כי לזאת יקרא הכרה ההולכת ומתגבשת). „ההתנשקות“ אינם חדשה בעולם. אלא שעוד טרם שמענו עליה אצלנו בשטח אמנותי.

ארנסט מנדובסקי, עתונאי-מבקר פעיל מאד (משתתף קבוע ב„גירולום פוסטי, ו„מעריב“; סקירות על סרטים ב„קול יש ראל“, וכיו"ב) הוא אדם רחוק מפוליטיקה, אך בין העתונאים יודעים לספר כי בזמן הבחירות לכנסת, עשה „מאמץ“ עליון והלך — לקלפי (כי על אף היותו מבקר אמנותי מקצועי, שתפוקתו השנתית — כמאתים רשימות — ונדונו מעדיף ללכת לקולנוע או לקונצרט מאשר לבחירות). אולם כאשר הגיע כבר לקלפי הצביע בנקל (כך מספרים יודעי דבר) בשביל — מפ"ם. כפי הנראה לא הרגיש, כי דבר מה מחייבו כלפי גישתו לאמנות. אכן, כל עוד רשאי אדם לחשוב בתוכו על סרט, הצגה או ספר

הוא זה היו הכוחות העיקרי חוסמים את הכביש.

נסקלו. שמשות נופצו. כל הפי והגזע בוטלו. הקונסול הצרפתי במכונית מסומנת בדגל ארצו, זכה לך מדיקת במרכז פיו (הדיפלומט הסכן נרעד כולו: הוא היה מסכים לידור אבן, לשבירת המכונית, אך היריקה שיגרת את דעתו על תרבות ישראל לעולמי עדי).

המשטרה החלה להתערב. תחילה השי-תמשה באלות משכנעות — אולם פרוץ דורה כזאת לא תיתכן במדינה אשר שר המשטרה שלה חסר-מפלגה, ואילו לדתיים יש קבוצת-לחץ מאורגנת היטב בממשלה ובכנסת. האלות הוצאו, איפוא, מכללי המשחק. במקום זאת ניסו שומרי-החוק של מדינת ישראל לשכנע את שומרי-החוק שר דת ישראל בדבריה-הטפה מתוקים. לשוא, הרחוב נשאר חסום. נצחו אראלים את מצוקים. מדינת ישראל נכנעה מול האופני-סיבה של שליחיה-השמיים.

ארנסט „מנדו“ מנדובסקי הוא הצביע מפ"ם...

אך חילי-הרגלים-יהודים של רבון העול-מים לא הרבה ליהנות מצנחונן. מרחוק התקבץ מחנה של אפיקורסים-לוחמים — מלאויה-שיירות מאו, הממוחמים-לשעבר לחי-סול מחסומי-דרך, המתישבים של היום בישובי המשלט.

כך הופיעו בשבת אחת, שתי מכוניות עמוסות צעירים בעלי בלוריות מדובלות ושני כזי חלב (משלוח לתנובה, אך לדעת יודעי-דבר: עילה-לקרב בלבד).

„שאבס! שאבס!“ צעקה המקהלה הקדושה מעל הגזוזטרה. צבא המזים השחור רים נערך לקרב-חסימה. והנה קפצו הבי-חורים מן המכוניות, בתנועות הקצובות של למודי-קרב התקדמו לקראת המחסום — ופרצה תגרת ימים כללית.

המשטרה לא עמדה מנגד. היא תקפה את מפריי-השבת. אך אנשי המשלטים גברו — אם מתוך עליונות מספרית, ואם מפני שלב השוטרים היה עם האפיקורסים). בקיצור — המשטרה השאירה את השדה בידי שני היריבים העיקריים, והחלה מלח-מתמהלומות רצינית ביותר.

בזמן אחד נבדלת מלחמה זו ממלחמו-תיהם הקודמות של הפלמ"חאים: אלוהים עצמו קבע הפעם את מועד ההפוגה. משעלו כוכבי הלילה נתבטלה מאליה המטרה הקדושה של לוחמי-השמים. הם מיהרו אל בתי הכנסת והפקידו את שדה-המערכה לחבורת האפיקורסים הצוהלים והנשרטים.

צניעות ואבנים

שושנה לוי היא צופה, שנשבעה להיות תמיד נכונה לעשות את הטוב, לא להרע ללולתה, לא להיות אנוכית ולהאמין בישום של בני אדם. והיא אמנם האמינה, היתה ישרה והיתה נכונה לעשות רק את הטוב והישר. זה היה עד יום השבת, י"ג באולול, הוא חזר הרחמים והסליחות.

שושנה גרה בשכונת רחביה, על גבול שכונת „שערי חסד“ בירושלים, על גבול החדש והישן, של קדמה וקנאות. היא לא תיארה לעצמה שהיא — הצופה הית השלש עשרה, עלולה לעורר בהליכתה השקטה והצנועה ברחוב אוסישקין את

תמונת השבוע: אגדה ישראלית: פקיד ממשלתי עבר ליד גברת השיש בחלון ראי וזה ליד מזרבו בת"א ונדהם. הוא המציא בו במקום את בוזי מס המות תרות: כזי דדאז. לצניעות הציבור ודכהכנסות המדינה. צילם: ה. קאופמן